

ผลของ “หลักนิติธรรมแบบไทย” ต่อระบบกฎหมายและการเมืองภายหลัง
การรัฐประหาร พ.ศ. 2549

The effect of "Thai Rule of Law" on the legal and political
systems after the 2006 coup.

Received: March 29, 2021

Revised: April 23, 2021

Accepted: June 7, 2021

จาตุรงค์ สุทวาทัน¹, พีรพล สิมมา²

Jaturong Sutawan¹, Peerapol Simma²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่อง ผลของ “หลักนิติธรรมแบบไทย” ต่อระบบกฎหมายและการเมืองภายหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2549 การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) โดยเป็นข้อมูลที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในรูปของเอกสารและข้อมูลที่เผยแพร่ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์

ผลการวิจัยพบว่า หลักนิติธรรมแบบไทยมีลักษณะมีการขับเคลื่อนประวัติศาสตร์กฎหมายไทย ด้วยวิธีวิทยาตามความเคยชินของนักกฎหมายที่ยึดโยงกับชนชั้นนำ โดยไม่ให้ความสำคัญกับการวิพากษ์ประวัติศาสตร์กฎหมาย แต่หลักการดังกล่าวให้ความสำคัญกับบทบาทของวงการกฎหมายที่มีการยึดโยงกับชนชั้นปกครอง จนส่งผลให้ประวัติศาสตร์กฎหมายไทยถูกครอบงำด้วยประวัติศาสตร์นิพนธ์แบบราชานิตินิยมซึ่งมีส่วนสำคัญให้เกิดสภาวะยกเว้นกฎหมายหลากหลายรูปแบบ กฎหมายจึงกลายเป็นเพียงเครื่องมือของผู้มีอำนาจในการปกครองบ้านเมือง จนทำให้หลักนิติธรรมที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบกฎหมายนั้นมีลักษณะเฉพาะ ส่วนในด้านผลกระทบที่เกิดจากหลักนิติธรรมในระบบกฎหมายไทยที่มีต่อระบบการเมืองภายหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2549 มีลักษณะตามแนวคิดดังต่อไปนี้คือ (1) หลักนิติธรรมแบบไทย เอื้อให้เกิดการผลักดันให้สถาบันชนชั้นนำเป็นอำนาจหนึ่งในเหนือระบบการเมืองไทย (2) หลักนิติธรรมทำให้แวดวงนิติศาสตร์ไทยถูกเชิดชูในฐานะอันสูงส่งเกินจริง และการตรวจสอบถ่วงดุลกระทำได้อย่างยากลำบาก

คำสำคัญ: หลักนิติธรรม, กฎหมาย , การรัฐประหาร

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์
โทร 082-529-5514 email : jaturong23032529@gmail.com

² ประธานหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์
โทร 085-582-9264 email : johnny31@gmail.com

Abstract

This research has the objective To study Effects of the "Thai Rule of Law" on the legal and political system after the 2006 coup. This research is a qualitative research. It is a descriptive research study using documentary research, which is published in the form of documents and information published in electronic format.

The results of the research were as follows: The Thai rule of law is characterized by driving the history of Thai law. With a methodology according to the traditions of lawyers that are linked to the elite without giving priority to critique of legal history but this principle emphasizes the role of the legal community in connection with the ruling class. Until sending the history of Thai law to be dominated by the history of Royalism. Which play an important role in creating a wide range of legal exemption conditions Law has therefore become the only tool of the person who has the power to govern the country. Until it makes the rule of law that is an essential element of the legal system that is unique As for the impact of the rule of law in the Thai legal system on the political system after the coup of 2011 2006 is characterized by the following concepts: (1) Thai rule of law It facilitates the urge for elite institutions to be one on top the powers in the Thai political system (2) The rule of law in Thai law has been exaggerated as an exalted position. And the checks and balances were difficult to perform.

Keywords: Rule of Law, Law, Coup d'etat

บทนำ

เกือบตลอดช่วงประวัติศาสตร์ของมนุษยชาตินั้น ผู้ปกครองและกฎหมายคือสิ่งเดียวกัน โดยอีกนัยหนึ่งก็คือ “กฎหมายเป็นเพียงเจตจำนงของผู้ปกครองนั่นเอง” ก้าวแรกที่น่าพามนุษย์ชาติให้หลุดพ้นจากการกดขี่ดังกล่าว คือแนวความคิดที่ว่าผู้ปกครองก็ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายและปกครองประเทศอย่างมีคุณธรรมด้วยวิถีทางของกฎหมาย ระบอบประชาธิปไตยไปไกลกว่านั้นด้วยการสถาปนา หลักนิติธรรม แม้ว่าไม่มีประเทศใดหรือระบอบการปกครองใดในโลกที่ปราศจากซึ่งปัญหา ซึ่งหลักนิติธรรมจะทำหน้าที่ปกป้องสิทธิพื้นฐานด้านการเมือง สังคมและเศรษฐกิจ และเตือนเราว่าระบบทราชา และ ภาวะไร้ชื่อแป ไม่ใช่ทางเลือกเพียงประการเดียวของมนุษยชาติ

หลักนิติธรรม เป็นหนึ่งองค์ประกอบสำคัญของหลักธรรมาภิบาล คือ การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีซึ่งเรารู้จักกันในนาม “Good Governance” ความสำคัญของหลักนิติธรรม คือ การตรากฎหมาย กฎระเบียบข้อบังคับและกติกาต่าง ๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม ตลอดจนเป็นที่ยอมรับของสังคมและสมาชิก โดยมีการยินยอมพร้อมใจและถือปฏิบัติร่วมกันอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม ซึ่งนี่คือการให้ความหมายโดยทั่วไปของนักกฎหมายไทยส่วนใหญ่ การแปลความหมาย The Rule of Law ว่า ‘หลักนิติธรรม’ อย่างที่มักทำกันทั่วไปในขณะนี้ ไม่ใช่คำแปลที่ตรงไปตรงมา แต่เป็นการสร้างคำที่แฝงอคติทางการเมือง ดังที่ ธงชัย วินิจจะกูล ได้อธิบายไว้คือ

“การปกครองของกฎหมาย” (Rule of Law) เป็นองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้สำหรับการสร้างประชาธิปไตย เพราะจะต้องมีระบบกฎหมายที่ยุติธรรมให้เข้มแข็งควบคู่กันไป หากแยกขาดจากกันก็จะล้มเหลวทั้งคู่”(ธงชัย วินิจจะกูล, 2563)

เราในฐานะสมาชิกสังคมไทยคง “รู้สึก” ได้ไม่ยากว่าความไว้วางใจของสาธารณชนต่อวงการกฎหมายอยู่ในระดับที่ย่ำแย่อย่างไม่เคยมีมาก่อน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอื้อฉาววินิบัติกรรมของผู้พิพากษา (คณากร เพียรชนะ ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะชั้นต้นในศาลจังหวัดยะลา ที่เคยก่อเหตุยิงตัวเองได้รับบาดเจ็บในห้องพิจารณาคดี ที่ศาลจังหวัดยะลาเมื่อวันที่ 4 ต.ค. 2562 หลังจากออกมาร้องเรียนและกล่าวหาบุคคลในสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาศาลภาค 9 ว่ามีพฤติกรรมแทรกแซงคดีโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ถูกนำส่งโรงพยาบาลแมคคอร์มิค) การหายตัวไปอย่างไร้ร่องรอยของ ผู้เห็นต่างทางการเมือง การรุมทำร้ายนักกิจกรรมทางการเมือง และอภินิหารทางกฎหมาย ฯลฯ ชวนให้พิจารณาว่าสังคมไทยปัจจุบันเป็นสถานะที่อภิสิทธิ์ชนปราศจากความรับผิดชอบทางกฎหมาย สภาวะยกเว้นปราศจากความรับผิดชอบในระบบกฎหมายในปัจจุบัน ชวนให้ระลึกถึง การแสดงปาฐกถาพิเศษ ป่วย อึ้งภากรณ์ ครั้งที่ 17 ของธงชัย วินิจจะกูล โดยมีเนื้อหาสาระที่ เขย่าวราฐานแห่งองค์ความรู้นิติศาสตร์ไทย และเป็นการใช้วิธีวิทยาทางประวัติศาสตร์มาวิพากษ์และหาความเข้าใจระบบกฎหมายไทยอย่างสำคัญ ในชื่อเรื่อง “นิติรัฐอภิสิทธิ์ และราชานิติธรรม: ประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาของ Rule by Law แบบไทย” ด้วยถ้อยคำของ ธงชัย วินิจจะกูล ว่า “นิติธรรม” อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่านิติธรรมกลับมิได้รับความใส่ใจจากวงการนิติศาสตร์มากนัก ผลของปาฐกถานี้ นอกจากจะเพื่อแสดงให้เห็นพลังของวิธีวิทยาข้ามศาสตร์ และเพิ่มความเข้มแข็งให้กับวิธีวิทยาทางนิติศาสตร์แล้ว สิ่งที่สำคัญที่สุด คือการเพิ่มพูนความรู้ดังกล่าวย่อมมีส่วนทำให้ “นิติธรรม” กลายเป็นสิ่งล้าสมัยจนสูญพันธุ์ในสังคมการเมืองไทยเสียที (กฤษณ์พชร โสมณวัตร , 2563)

กฤษณ์พชร โสมณวัตร ได้อธิบายว่า พรหมแดนความรู้ของวิชาประวัติศาสตร์และวิชากฎหมาย พยายามทำความเข้าใจซึ่งกันและกันอยู่แล้วในปริบทแห่งสาขาวิชาตน ในทางกฎหมาย โดย ร.แสงกาดได้พยายามวางรากฐานของวิชาประวัติศาสตร์กฎหมายไทย นักวิชาการทางกฎหมายอย่างเช่น แสวง บุญเฉลิมวิภาส กิติ กิตติศักดิ์ ปกรติ กิติ ก็พยายามเดินบนเส้นทางนี้เช่นกัน แม้แต่นักกฎหมายอาชีพอย่าง ม.ร.ว. เสณีย์ ปราโมช หรือธานินทร์ กรัยวิเชียร ก็มีบทบาทสำคัญในเชิงประวัติศาสตร์นิติบัญญัติกฎหมายไทย ซึ่งผู้เขียนเรียกว่า “ประวัติศาสตร์กฎหมายฉบับราชานิตินิยม” กล่าวคือ แนวคิดนี้ที่เสนอโดย ธงชัย วินิจจะกูล ในทศวรรษที่ 2540 เป็นการสร้างคำเพื่ออธิบายแนวคิด “ชาตินิยม” และ “กษัตริย์” ภายใต้ความแข็งแกร่งของอุดมการณ์ “ราชาชาตินิยม” ภายใต้การสั่งสมบารมีของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาประวัติศาสตร์และศาสตร์สาขาอื่นๆ ในสายมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ เป็นแนวคิดที่แสดงให้เห็นบทบาทของพระมหากษัตริย์ และสถาบันพระกษัตริย์ต่อสังคมไทย อันมีส่วนสำคัญในเชิงการประกอบสร้างความทรงจำร่วมเกี่ยวกับรัฐและกฎหมายของสังคมไทย แม้แต่ (วิชฌ์ เครืองา, 2558) ก็ได้ลงมือลงแรงพยายามร่วมถกทอตาข่ายความทรงจำเกี่ยวกับกฎหมายผ่านนวนิยายอิงประวัติศาสตร์อีกด้วย ส่วนทางด้านประวัติศาสตร์ ความรู้ทางกฎหมายมักถูกใช้ในฐานะที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในการตอบปัญหาทางประวัติศาสตร์ที่นักประวัติศาสตร์แต่ละคนมีความสนใจ เช่น (สายชล สัตยานุรักษ์, 2558) ใช้กฎหมายตราสามดวงอธิบายบทบาทของผู้หญิงในประวัติศาสตร์สังคมไทยช่วงต้นรัตนโกสินทร์ (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2558) ใช้ฎีกาข้อร้องทุกข์ในการศึกษาบรรยากาศก่อนการปฏิวัติสยามใน พ.ศ. 2475 เป็นต้น

หากจะอธิบายถึง “ตัวแสดง” ที่มีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงการเมืองไทยที่นอกเหนือจากทหารแล้ว เราไม่อาจปฏิเสธบทบาทของนักกฎหมายไปได้เลย ในการเปลี่ยนแปลงการปกครองพุทธศักราช 2475 นอกจากปรีดี พนมยงค์ จะเป็นแกนนำคณะราษฎรเข้าทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์แล้ว เขายังเป็นผู้ร่างคำประกาศคณะราษฎรฉบับที่ 1 และรับผิดชอบร่างรัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทยอีกด้วย (กมลวรรณ ชื่นชูใจ ,2563)

ปิยบุตร แสงกนกกุล เคยให้ความเห็นว่า วงการกฎหมายมีกำแพงที่สูงและหนาในการรับฟังความคิดเห็นต่อกฎหมายของนักวิชาการในด้านอื่นและประชาชน เพราะคนนอกเหล่านั้นมิได้เป็นผู้รู้ทางกฎหมาย จึงไม่จำเป็นต้องรับฟัง (ปิยบุตร แสงกนกกุล, 2560) สภาวะในวงการกฎหมายดังกล่าวส่งผลกระทบอย่างสำคัญต่อปฏิกริยาที่นักเรียนกฎหมายมีต่อข้อเสนอของธงชัย วินิจจะกูล แม้ว่าเขาจะได้เสนอคำอธิบายสำคัญเกี่ยวกับรากฐานของวิชานิติศาสตร์สมัยใหม่ของไทยก็ตาม ด้วยเหตุนี้การกล่าวถึงมายาคติระหว่างสาขาวิชาระหว่างนิติศาสตร์กับประวัติศาสตร์จึงมีความสำคัญ (กฤษณ์พชร โสมณวัตร , 2563)

ประเด็นสำคัญในข้างต้นสอดคล้องกับ ปีแอร์ บูดีเยอร์ นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส ที่ว่า การให้ความสำคัญถึงประเด็นความคิดของนักกฎหมายจะมีแต่เพียงเล็กน้อย ก็อาจเป็นด้วยวัฒนธรรมจารีตบางประการของแวดวงกฎหมายที่ถูกมองว่าสูงส่ง การตรวจสอบ และการเข้าถึง กระทำได้ยากลำบาก ซึ่ง ปีแอร์ บูดีเยอร์ ได้สร้างมโนทัศน์เกี่ยวกับ “สนามกฎหมาย” (Champ juridique) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า เกี่ยวกับการศึกษาแนวคิดของนักกฎหมายว่า “การสร้างสนามของนักกฎหมาย ซึ่งเป็นสนามที่เป็นพื้นที่ของตนเอง ถ้ามีคนในแวดวงอื่นที่พยายามล้ำเข้ามาในสนามกฎหมาย ก็จะมีแต่นักกฎหมายเท่านั้นที่ “เสียงดัง” (ปีแอร์ บูดีเยอร์,1995)

นับจากวิกฤตการณ์การเมืองโดยการรัฐประหารปี 2549 เป็นต้นมา บทบาทของสถาบันตุลาการ และองค์กรอิสระด้านความยุติธรรมที่ควรทำหน้าที่เป็นกรรมการ แต่กลับกลายเป็นผู้เล่นทางการเมืองคนสำคัญจนส่งผลกระทบต่อระบบกฎหมายและการเมือง (ประมุข บัณฑุกุล และศิวัช ศรีโกคางกุล, 2560) บทบาทความยุติธรรมเกิดขึ้นบ่อยครั้ง แม้กระทั่งการเกิดเหตุ-การณ์การยุบพรรคการเมืองทั้งก่อนก่อนเลือกตั้งและหลังเลือกตั้ง ถึงขนาดที่คณาจารย์และนิสิต นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยจากทั่วประเทศต้องแสดงออกในการต่อต้านเหตุการณ์ดังกล่าวอย่างถึงที่สุด ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อวิกฤติความเชื่อถือในระบบกฎหมายและกระบวนการตุลาการอย่างรุนแรงและยังคงต้องอาศัยเวลาฟื้นฟูแก้ไขเป็นเวลานานไม่ต่างจากวิกฤตในระบอบรัฐสภาและระบบการเมืองเช่นเดียวกัน

ปัญหาดังกล่าวได้กลายเป็นประเด็นสำคัญของระบบกฎหมายและการเมือง โดยปัญหาดังกล่าวมิใช่มีเพียงการวิพากษ์วิจารณ์ว่ารัฐบาลว่าใช้กฎหมายอย่างไม่เป็นธรรม โดยถูกมองว่าเป็นสองมาตรฐานหรือไร้มติฐาน ซึ่งการวิจารณ์ในลักษณะนี้เป็นเรื่องที่ผู้คนส่วนใหญ่ต่างมีตระหนักรู้ดีอยู่แล้ว แต่ประเด็นในการศึกษา เป็นการตั้งคำถามว่า “หลักนิติธรรม หรือ Rule of Law” ในบริบทประเทศไทยมีลักษณะอย่างไรบ้าง หรือว่า ในประเทศไทยไม่เคยมี The Rule of Law เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมเลย ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้น ก็อาจสร้างให้เกิดคำถามในมุมของภาพกว้างว่า ในระบบกฎหมายและนิติศาสตร์ของไทยในระบบการเมืองมีลักษณะที่แท้จริงอย่างไร เหตุใดจึงถูกตั้งคำถามว่า อาจมีส่วนเอื้ออำนวยต่อความยุติธรรมในสังคม ซึ่งสังคมได้สร้างประเด็นคำถามจากการศึกษาวิจัยมากมายในบริบทการศึกษาในทางกฎหมายและการเมือง โดยนักนิติศาสตร์ไทยในบริบทการเมืองการเมืองส่วนใหญ่หลายท่านมักกล่าวว่า

“ระบบกฎหมายของไทยค่อนข้างดีอยู่แล้ว แต่ปัญหาอยู่ที่การใช้อย่างผิดเพี้ยนเป็นกรณีๆ หรืออยู่ที่คนใช้ยังไม่ดีพอ เราต้องหาทางให้ได้คนดีเป็นผู้บังคับใช้ ชัดแจ้งแล้วว่าคำตอบนี้ไม่ น่าพอใจอีกต่อไป เพราะความยุติธรรมดาษดินทุกวันนี้ก็ด้วยฝีมือ ‘คนดี’ ทั้งนั้น”(ธงชัย วินิจจะกุล , 2563)

คำตอบในลักษณะนี้พบได้ทั่วไปในสังคมไทยรวมทั้งจากนักนิติศาสตร์ คำตอบลักษณะนี้ยังฟ้องว่าระบบและสถาบันทางกฎหมายอ่อนแอ จนไม่สามารถจำกัดความเสียหายอันเกิดจากคำกล่าวอ้างที่ว่า

“คนไม่ดีหรือจน กระทั่งคนไม่ดีที่ครองอำนาจสามารถปู้ยี่ปั๊ยกระบวนการยุติธรรมจนละเหะ ” (ธงชัย วินิจจะกุล , 2563)

ผลที่ได้จากสภาพแวดล้อมทางความรู้ดังกล่าวคือ สังคมไทยมีความทรงจำและประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการจัดการระบบยุติธรรมอยู่น้อยมาก และเท่าที่มีอยู่จากงานของนักประวัติศาสตร์ก็มิได้สนใจตอบคำถามของนักกฎหมาย อีกส่วนก็เป็นประวัติศาสตร์กฎหมายของนักกฎหมายที่เขียนขึ้นโดยขาดหลักวิชาทางประวัติศาสตร์และทัศนวิพากษ์ จึงกลายเป็นการผลิตซ้ำความรู้ชุดเดิมอย่างซ้ำซาก ที่หนักหนาที่สุดคือประวัติศาสตร์กฎหมายไทยถูกครอบงำด้วยวิธีการเขียนประวัติศาสตร์อย่างมีกุศโลบายทางการเมืองแบบนิติรัฐอภิสิทธิ์และราชนิติธรรมอย่างเด่นชัด ซึ่งนำไปสู่สภาวะ “นิติอธรรม” ยิ่งขึ้นกว่าเดิม ”(ธงชัย วินิจจะกุล , 2563)

คำถามสำคัญที่นักกฎหมายร่วมสมัยควรไตร่ตรองให้ดี คือวิชาชีพที่ถูกก้าวข้ามได้ด้วยอิทธิฤทธิ์ของชนชั้นนำ ทั้งทุนเศรษฐกิจและการเมืองจะยังเป็นวิชาชีพได้อย่างไร และปัญหาว่าอะไรคือ เงื่อนไขที่ทำให้การปกครองของกฎหมาย (the Rule of Law) กลายเป็นการปกครองโดยกฎหมาย (the Rule by Law) อย่างโจ่งแจ้งจนแทบตาในสังคมนี้ ทั้งสองเป็นคำถามที่ธงชัย วินิจจะกุล ตั้งไว้และได้พยายามตอบโดยประสานเอาทั้งองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์และองค์ความรู้ทางกฎหมาย ตลอดจนความพยายามช่วงชิงพื้นที่ของประวัติศาสตร์กฎหมายให้รับรู้ถึงความทรงจำของสามัญชนเสียบ้าง เพื่อเปิดเผยที่มาที่ไปของความอยุติธรรมในสังคมไทย อีกทั้งน่าจะทำให้เกิดประเด็นต่อไปว่า ระบบและสถาบันด้านกฎหมายเองเป็นปัจจัยเอื้ออำนวยแก่ความผิดเพี้ยนจนเกิดความเสียหาย ดังนั้น ความตระหนักในปัญหาจึงต้องร่วมกันขบคิดหาคำอธิบายในแง่ของระบบหรือในแง่สถาบัน ไม่ใช่พอใจกับคำตอบแบบลักษณะง่ายๆ ของหลักนิติธรรมแบบไทยๆ อีกต่อไป (กฤษณ์พชร โสมณวัตร , 2563)

จากประเด็นในข้างต้น จึงน่าจะทำการศึกษาค้นคว้าได้ว่า ความอยุติธรรมผิดเพี้ยนนั้นมีรากฐานมาจากแวดวงนิติศาสตร์ และหลักนิติธรรมในระบบกฎหมายสมัยใหม่ของไทยที่มีใช้ “The Rule of Law หรือการปกครองของกฎหมาย” อย่างที่เกิดคำถามกันอยู่ ซึ่งในความเป็นนิติศาสตร์แบบบรรทัดฐานในสากลโลกที่เกิดขึ้นยังคงมีอาจเทียบเคียงระบบกฎหมายแบบประวัติศาสตร์ของยุโรปและแบบอเมริกัน (Ran Hirschl, 2008) แต่นิติศาสตร์สมัยใหม่ของไทยบังเกิดและพัฒนาขึ้นในบริบททางประวัติศาสตร์ของไทย ซึ่งมีความแตกต่างออกไปอย่างมาก ผลก็คือ เราได้ระบบกฎหมายที่มีคุณสมบัติผิดแผก แตกเพี้ยนไปจาก The Rule of Law แบบบรรทัดฐานหลายประการ ซึ่งงานวิจัยยังเป็นส่วนน้อยที่ศึกษาคุณสมบัติที่ผิดแผกของระบบกฎหมายไทยที่อาจส่งผลกระทบต่อระบบการเมืองภายหลังการรัฐประหารในปี 2549 (ธงชัย วินิจจะกุล, 2563)

ในประเด็นปัญหาดังกล่าวจึงควรค่าต่อการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพื่อนำประโยชน์จากการวิจัยดังกล่าวพัฒนากระบวนการประชาธิปไตยที่เราต้องการให้ประเทศนี้มีสันติธรรม ต้องการให้ประเทศนี้มีระบอบประชาธิปไตยที่มั่นคงก้าวหน้า เคารพความคิดเห็นที่แตกต่างหลากหลายสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ประชาชนมีพื้นที่ของตัวเอง รัฐสภาเป็นพื้นที่เปิดกว้างสำหรับความหลากหลายทางการเมือง ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี และประเทศนี้เป็นของประชาชน โดยสร้างความเชื่อมั่นและไม่ละทิ้งความตั้งใจอันดีงามต่อประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อทราบถึงลักษณะของหลักนิติธรรมในระบบกฎหมายไทยภายหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2549
2. เพื่อทราบถึงผลกระทบที่เกิดจากหลักนิติธรรมในระบบกฎหมายไทยที่มีต่อระบบการเมืองภายหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2549

ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยในฉบับนี้มุ่งศึกษาเรื่อง ผลของ”หลักนิติธรรมแบบไทย”ต่อระบบกฎหมายและการเมืองภายหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2549 ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นแบบเฉพาะเจาะจง โดยเป็นการศึกษาลักษณะ”หลักนิติธรรมแบบไทย”ในการปาฐกถาเรื่อง “นิติรัฐอิทธิฤทธิ์และราชานิติธรรมประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาของ Rule by Law แบบไทย” เพื่อเป็นการแสดงออกถึงการตั้งคำถามหลักนิติธรรมต่อระบบกฎหมายไทยภายหลังการรัฐประหารในปี พ.ศ. 2549 เป็นหลัก และอยู่ในขอบข่าย

ระยะเวลาที่อยู่ในปรากฏการณ์ทางการเมืองภายหลังการรัฐประหารในปี พ.ศ. 2549 โดยเน้นศึกษา ลักษณะแนวความคิดในแวดวงทางกฎหมาย ผ่านผลงานทางวิชาการ หนังสือ และบทสัมภาษณ์ชิ้นสำคัญใน ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ในการวิจัยซึ่งอยู่ในช่วงระยะเวลาระหว่างปี พ.ศ. 2549 ที่เป็นของการ ปรากฏขึ้นของวิกฤตการณ์ โดยมีการกล่าวเกริ่นนำเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ทางกฎหมายเพื่อทำความเข้าใจ ลักษณะความเป็นมาบริบทการเมืองไทย ไปจนถึงการเกิดขึ้นของในปี พ.ศ. 2563 ซึ่งถือเป็นจุดสำคัญจาก การที่สังคมไทยได้เริ่มการตั้งคำถามเกี่ยวกับแวดวงทางกฎหมายเช่นกรณี การอื้อวินิบาตกรรมของผู้ พิพากษา และการหายตัวไปอย่างไร้ร่องรอยของผู้เห็นต่างทางการเมือง ตลอดจนการรุมทำร้ายนักกิจกรรม ทางการเมือง เป็นต้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาและวิจัยในเรื่องของ ผลของ “หลักนิติธรรมแบบไทย” ต่อระบบกฎหมายและการเมือง ภายหลังการรัฐประหาร พ.ศ.2549 ใช้กรอบแนวคิดด้วยวิธีการศึกษาแบบ “กฎหมายคือการเมือง” ที่ สะท้อนให้เห็นอุดมการณ์หรืออิทธิพลบางอย่างที่ถูกแฝงไว้ในบทเรียน ตำราทางกฎหมาย หรือ การแสดง ความเห็นทางกฎหมายของนักกฎหมายเอง ผ่านทฤษฎีของ ฮันท์ เคลเซิน (Hans kelsen) ที่อธิบายว่า ลักษณะกฎหมายที่เป็นอยู่และลักษณะกฎหมายที่ควรจะเป็น ควรแยกออกจากกัน เช่น การแยกกฎหมาย ออกจากศีลธรรม เพราะทั้งสองอย่างมีจุดร่วมกันเพราะต่างเป็นบรรทัดฐานของสังคม ทั้งสองอย่างจึงทับ ซ้อนกัน โดยส่งผลในการสร้างแนวคิดที่ว่า “กฎหมายไม่มีหน้าที่ไปสร้างความชอบธรรมให้แก่ระบอบการ ปกครอง เพราะความเป็นธรรมของระบอบการปกครองคือหน้าที่ของศีลธรรม” แสดงให้เห็นถึงทฤษฎี กฎหมายบริสุทธิ์ต้องถูกตรวจสอบและสามารถทำการวิพากษ์ได้ (วรเจตน์ ภาคีรัตน์, 2564)

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการการศึกษาวิจัยเรื่อง ผลของ “หลักนิติธรรมแบบไทย” ต่อระบบ กฎหมายและการเมืองภายหลังการรัฐประหาร พ.ศ.2549 เป็นการศึกษาวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยทำการศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เอกสาร บทความ วารสาร รวมไปถึงวิเคราะห์ข่าวสารจาก หนังสือพิมพ์ นอกจากนี้ยังมีการสัมภาษณ์ใกล้ชิดกับผู้ที่เกี่ยวข้องเหตุการณ์ และผู้ที่มีความเชี่ยวชาญใน ประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องอีกด้วย หลังจากนั้นจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์ในประเด็นต่างๆที่กล่าวมาข้างต้น เพื่อให้ทราบถึงลักษณะหลักนิติธรรมแบบไทยที่ส่งผลต่อระบบกฎหมายและการเมือง ภายหลังการ รัฐประหาร พ.ศ. 2549

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า หลักนิติธรรมแบบไทย คือ การผสมผสานรูปแบบลักษณะอันชำรุดทรุดโทรมของ ระบบกฎหมายจากการสืบทอดมรดกของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่เคร่งครัดต่อการบังคับใช้กฎหมาย เฉพาะเมื่อรัฐและผู้เกี่ยวข้องกับรัฐได้ผลประโยชน์ กับการที่ใช้หลักนิติรัฐในรูปแบบที่ละทิ้งกฎหมายลาย ลักษณะอักษร แต่สนับสนุนอำนาจของกฎหมายที่คลุมเครือ โดยยึดโยงกับชนชั้นปกครอง ดังนั้น หลักนิติ ธรรมไทย จึงรับเอาแนวคิดในทางกฎหมายจากสำนักกฎหมายบ้านเมืองในตัวบทโดยเคร่งครัดต่อการใช้อำนาจ

โดยอีกนัยหนึ่งตามแนวคิดของธงชัย วินิจจะกูล ก็คือหลักนิติธรรมเป็นการประสานกันของความ เป็นเผด็จการโดยกฎหมายและเผด็จการโดยธรรม เมื่อประชาชนลุกขึ้นมาท้าทายอำนาจรัฐ พวกเขาจึงถูก กระทำทั้งจากการดำเนินการทางกฎหมายอย่างเคร่งครัด และ รวมไปถึงการตราหน้าในเชิงจริยธรรมทาง สังคมว่าเป็นพวก “ซังชาติ” บ้าง “ล้มเจ้า” บ้าง “คอมมิวนิสต์” บ้าง “ซ้ายจัดตืดจริต” บ้าง สุดท้ายแต่จะ จินตนาการกัน ซึ่งการที่ “หลักนิติธรรมแบบไทย” มีสถาบันแบบศักดินานิยมเป็นศูนย์กลางของประเด็น ความยุติธรรมทั้งปวง ทำให้หลักนิติธรรมแบบไทยนั้นเกิดสภาวะยกเว้นหลักการทางกฎหมายได้ง่าย เพราะ ความมั่งคั่งของระบบยุติธรรมอยู่ที่ชนชั้นปกครอง แต่ปัญหาคือ ชนชั้นปกครองเองก็ทรงเป็นศูนย์กลางของ อำนาจทางการเมืองด้วย

ทั้งนี้ ธงชัย วินิจจะกูล (2563) ยังกล่าวสนับสนุนแนวคิดดังกล่าวเพิ่มเติมว่า

“ปัญหาที่สำคัญคือเมื่อการรักษาอำนาจกลายเป็นเรื่องเดียวกันกับการรักษาความยุติธรรม หลักนิติ ธรรมแบบไทยจึงเต็มไปด้วยสภาวะยกเว้น ซึ่งก่อให้เกิดผลประหลาดวิปลาสอย่างยิ่ง ในทานองว่านัก กฎหมาย ผู้นิยมหลักนิติธรรมแบบราชานิติธรรมโดยไม่รู้ตัวนี้ จึงคัดค้านอำนาจของทหารเผด็จการในสมัย หนึ่ง เพราะเห็นว่าไม่สอดคล้องกับหลักนิติธรรม แต่เมื่อสังคมไทยเริ่มเอียงไปทางซ้าย “นักกฎหมายราช นิติธรรม” (ธงชัย วินิจจะกูล, 2549) ไทยกลับเห็นว่าสามารถพักเรื่องหลักนิติธรรมไว้ก่อนได้ ยิ่งเมื่อตน กลายเป็นรัฐอธิปัตย์ด้วยแล้วก็ละเลยหลัก นิติธรรมที่ตนกลายอ้างเสียไม่มีชิ้นดี”

แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับงานของ Jackson, Peter A. ว่า

“การที่สังคมไทยพยายามปรับปรุงนิติศาสตร์สมัยใหม่ขึ้นมา โดยรับเอาทั้งคติของระบบประมวล กฎหมาย ระบบกฎหมายจารีตประเพณี สำนักกฎหมายบ้านเมือง และสำนักกฎหมายธรรมชาติ แต่จนถึง ที่สุดแล้วดูเหมือนสังคมไทยจะรับหลักการเหล่านี้เข้ามาเพียงเพื่อประดับตกแต่งระบบกฎหมายให้ดู สอดคล้องกับสมัยนิยมเท่านั้น นักกฎหมายไทยละทิ้งองค์ประกอบสำคัญที่ดีที่สุดของทั้งสำนักกฎหมาย บ้านเมืองและสำนักกฎหมายธรรมชาติ แต่กลับเอาลักษณะที่บกพร่องชำรุดของสำนักความคิดทางกฎหมาย ทั้งสองมาประติดประต่อยเพื่อฝัน โดยสร้างภาพ “นิติรัฐ-นิติธรรม” แบบปากว่าตาขยิบ ซึ่งวัฒนธรรมไทย ค้นเคยดีอยู่แล้ว (Jackson, Peter A. , 2004)

โดยมีตัวอย่างจากงานวิจัยของ กฤษณ์พร โสมณวัตร ในการสนับสนุนแนวคิดที่ว่า เช่น การแทรก พระราชศาสตร์ลงโดยปะปนกับพระธรรมศาสตร์ในกฎหมายตราสามดวง , การตั้งศาลพิเศษขึ้นให้ดูเหมือน คติกับกฎ จะได้รับการพิจารณาโดยองค์การตุลาการในสมัยคณะราษฎร การจะโฆษณาชวนเชื่อเรื่องสหรัฐฯ และความชั่วร้ายของคอมมิวนิสต์ แต่กลับอ้างถึงหลักแห่งกฎหมาย เป็นต้น

ในด้านผลกระทบที่เกิดจากหลักนิติธรรมในระบบกฎหมายไทยที่มีต่อระบบการเมืองภายหลังการ รัฐประหาร พ.ศ. 2549 มีลักษณะตามแนวคิดดังต่อไปนี้คือ

(1) หลักนิติธรรมแบบไทย เอื้อให้เกิดการผลักดันให้สถาบันชนชั้นปกครองเป็นอำนาจหนึ่งเหนือใน ระบบการเมืองไทย โดยภายหลังการรัฐประหารในปี พ.ศ.2549 มีกลุ่มพลังต่างๆได้พยายามนำสถาบันชน ชั้นปกครองเข้ามาตัดสินปัญหาทางการเมือง หรือการใช้อำนาจตุลาการโดยอ้างสถาบันชนชั้นปกครองเพื่อ ความชอบธรรม เช่น การนำพระราชดำรัสมาสนับสนุนให้องค์กรตุลาการเข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหา ทางการเมืองหรือที่เรียกกันว่า “ตุลาการภิวัตน์” โดยมีใจความว่า

“พระราชดำรัสที่จะให้คณะผู้พิพากษาเป็นผู้แก้ปัญหาวิกฤตของชาติเป็นการมองอำนาจศาลอย่าง กว้างขวาง โดยเป็นแนวทางที่ประเทศทางยุโรปเรียกว่า กระบวนการตุลาการภิวัตน์ของระบอบการ

ปกครอง (judicialization of politics) และสหรัฐอเมริกาเรียกการตรวจสอบฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติโดยบุคลากรตุลาการ ซึ่งคือการที่อำนาจตุลาการเข้าตรวจสอบการออกกฎหมาย การใช้อำนาจทางการเมืองอย่างเข้มงวดจริงจัง” (ธีระยุทธ บุญมี, 2549)

ซึ่งลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการผลักดันให้สถาบันชนชั้นปกครองเป็นอำนาจหนึ่งเหนือในระบบการเมืองไทย

ประกอบกับอีกหนึ่งแนวคิดที่สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะการผลักดันอำนาจของสถาบันชนชั้นปกครองเพื่อเข้ามาเกี่ยวข้องกับเมือง ดังจะยกตัวอย่างในกรณีต่อไปนี้

“ในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์นั้น หากมีเหตุจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องสงวนรักษาระบอบการปกครองและความสงบสุขของราชอาณาจักรไว้ พระมหากษัตริย์ทรงยอมใช้อำนาจอธิปไตยผ่านทางศาลได้ตามรัฐธรรมนูญ (พ.ศ.2540) มาตรา 3 ดังที่ทรงมีพระราชดำรัสแก่ประธานศาลปกครองสูงสุดและประธานศาลฎีกาเมื่อวันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2549 ดังนั้นการปฏิบัติภารกิจของศาลตามที่ได้รับใส่เกล้าใส่กระหม่อมมา จึงเป็นไปโดยชอบด้วยรัฐธรรมนูญ” (ชาญชัย ลิขิตจิตถะ, 2549)

ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงฐานคติที่แตกต่างในเรื่องของอำนาจอธิปไตยว่า เป็นของประชาชนหรือเป็นของสถาบันทางการเมืองใดการเมืองหนึ่ง

(2) หลักนิติธรรมทำให้แวดวงนิติศาสตร์ไทยถูกเชิดชูในฐานะอันสูงส่งเกินจริง และการตรวจสอบถ่วงดุลกระทำได้อย่างยากลำบาก

หลักนิติธรรมแบบไทยยังเป็นการสร้างความตึงเครียดระหว่างชนชั้นในระยะยาว เพราะโดยสภาพของนิติธรรมนั้นเป็นสภาวะยกเว้น และการยกเว้นนั้นเป็นปฏิบัติการสองมาตรฐานไปในตัวที่ขัดแย้งต่อความเสมอภาค ความเสมอภาคนั้นมีหลายมิติทั้งในความสัมพันธ์ทางการเมือง เชื้อชาติ ศาสนา เพศ เศรษฐกิจ ฯลฯ เช่น บางครั้งความเสมอภาคระหว่างเพศเกิดขึ้นยากเพราะศาสนาวัฒนธรรม บางครั้งความเสมอภาคระหว่างเชื้อชาติภาษาก็ผูกพันอยู่กับการบริการจัดการของภาครัฐ ส่วนความเสมอภาคทางเศรษฐกิจก็ผูกพันกับระบบเศรษฐกิจและระบอบทรัพย์สิน เป็นต้น เหตุที่ยกความเสมอภาคหลากหลายมิติขึ้นมาอภิปรายเป็นเพราะผู้เขียนเห็นว่า ความเสมอภาคกัน ต่อหน้ากฎหมายเป็นกรณีที่เรียบง่ายและควรเป็นมาตรฐานขั้นต่ำที่สุดของชีวิตทางสังคม แต่หลักนิติธรรมแบบไทยยังคงกีดกันไม่ให้สามัญชนเข้าถึงคุณค่าพื้นฐานของสังคมนี้อย่างชัดเจน ซึ่งสภาวะ เช่นว่านั้น เป็นอันตรายต่อความเป็นสังคมที่สร้างสรรค์ มั่งคั่ง และยุติธรรม (ธงชัย วินิจจะกูล, 2563) ประเด็นดังกล่าวแสดงถึงความเหลื่อมล้ำระหว่างแวดวงนิติศาสตร์กับแวดวงอื่นๆ เช่น ความรู้สึกของผู้พิพากษาที่มีต่อชุดครุยตุลาการของตน ดังข้อความว่า

“เครื่องแบบเป็นสัญลักษณ์ของหมู่เหล่า บอกถึงความเป็นระเบียบ บอกถึงการควบคุมบังคับบัญชา บอกถึงหน้าที่ความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานรับใช้ประชาชนและเป็นการสะดวกต่อสาธารณะที่จะทราบว่าเป็นใคร... เครื่องแบบเป็นสื่อสากลที่ก่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์และระเบียบสังคม ดังนั้นจึงเป็นที่มาของเสื้อครุยตุลาการ”

ในระบบการศึกษาในบริบทสังคมไทย กล่าวว่า “อำนาจอธิปไตย คืออำนาจสูงสุดในการบริหารประเทศแบ่งออกเป็น 3 ฝ่าย มีสถาบันที่ใช้อำนาจอธิปไตยทั้ง 3 แทนประชาชน ก็คือ อำนาจนิตินิติบัญญัติ อันได้แก่ รัฐสภาทำหน้าที่ตรากฎหมายขึ้นใช้ในประเทศ อำนาจบริหาร อันได้แก่ คณะรัฐมนตรี (รัฐบาล) ทำหน้าที่บริหารประเทศ และอำนาจตุลาการ อันได้แก่ ศาลทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดี โดยสถาบันทาง

การเมืองทั้งสามฝ่ายต่างมีความเป็นอิสระจากกันในการปฏิบัติงาน แต่ก็มีการตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจซึ่งกันและกัน”

ความสำคัญก็คือความคิดฝังหัวที่ว่าองค์กรตุลาการหรือคณะบุคคลในแวดวงกฎหมายนั้น คือองค์กรอันสูงส่งและศักดิ์สิทธิ์ที่เราไม่ควรก้าวล่วงและวิพากษ์วิจารณ์ บวกรวมไปกับ ‘เรื่องเล่า’ ทั้งหลายที่เรามักได้ยินและรับรู้มาว่าผู้ใช้อำนาจตุลาการ จะต้องเป็นผู้ที่มีความประพฤติเหมาะสม เราจะไม่พบผู้พิพากษาในสถานบันเทิงเรีงรมย์ หรือแม้กระทั่งการคบค้าสมาคมกับคนทั่วไป วิถีของการเป็นตุลาการ ผู้พิพากษา มักจะต้องโดดเดี่ยวออกจากสังคมที่อาจจะมึผลทำให้ความ ‘ยุติธรรม’ เอนเอียงไปได้ ไม่ว่าจะด้วยความสัมพันธ์ส่วนตัว ความสนิทชิดเชื้อ หรือผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์นั้นๆ จนดูเหมือนว่าชีวิตของการเป็นตุลาการ ผู้พิพากษา คล้ายกับนักบวชที่ต้องถือครอง ‘ศีล’ เพื่อรักษาสถานะบางอย่างทางสังคม ซึ่งทำให้สถานะของตุลาการ ผู้พิพากษา มีความศักดิ์สิทธิ์และสูงส่งมากขึ้นไปอีก

สถานะความศักดิ์สิทธิ์ของอำนาจตุลาการที่เกิดขึ้นโดยโครงสร้างสังคมนี้เป็นการประกอบสร้างระหว่าง ประวัติศาสตร์ทางกฎหมายในแบบราชาชาตินิยมกับอุดมการณ์ผู้คนในแวดลงนิติศาสตร์ที่มีลักษณะยึดโยงกับชนชั้นนำ ซึ่งเป็นที่มาว่าทำไมสถาบันตุลาการถึง ‘ไม่อาจถูกวิพากษ์วิจารณ์’ ได้ ดังเช่นสถาบันอื่นๆ ในขณะที่หากเปรียบเทียบกันระหว่างสามสถาบันที่ใช้อำนาจอธิปไตยในระนาบเดียวกันแล้ว จะพบว่า อำนาจนิติบัญญัติ โดยรัฐสภา และอำนาจบริหาร โดยคณะรัฐมนตรี (หรือรัฐบาล) นั้นกลับเป็นสถาบันที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์ได้มาโดยตลอด ภายใต้กรอบของกฎหมาย แต่ทำไมสถาบันตุลาการถึงได้อยู่นอกเหนือไปจากบริบทนี้

สิ่งที่เกิดขึ้นมาภายหลังเหตุการณ์รัฐประหารในปี 2549 ชี้ให้เห็นว่าการใช้อำนาจตุลาการและการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองนั้นมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันมาโดยตลอด แม้จะมีการกล่าวว่าอำนาจตุลาการเป็นอิสระจากสิ่งอื่นๆ แต่ก็ควรตรวจสอบเช่นเดียวกับอำนาจอื่นๆ ด้วยเช่นกัน

อภิปรายผล

“หลักนิติธรรม” ในบริบทการเมืองไทยหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2549 จนถึงปัจจุบันเป็นได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางหลังจากเกิดในการปาฐกถาเรื่อง “นิติรัฐอภิสิทธิ์และราชานิติธรรม ประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาของ Rule by Law แบบไทย” โดยธงชัย วินิจจะกุล

การตั้งประเด็นคำถามว่าหลักนิติธรรมเป็นเพียงหลักการที่ห่อหุ้มของความเป็นนิติศาสตร์แบบไทย ในทางการเมือง เป็นการอำพรางนิติศาสตร์แบบอำนาจนิยมให้ดูน่าเชื่อถือด้วยกฎหมายและการใช้ธรรมะเพื่อเอื้อประโยชน์ทางการเมือง หลักนิติธรรมแบบไทยส่งผลต่อระบบกฎหมายและการเมืองอย่างมาก ความเฟื่องฟูของหลักการดังกล่าวในทศวรรษหลัง มีผลต่อระบอบรัฐของไทยเพราะทำให้สถานะของสถาบันพระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญกับการเมือง รวมไปถึงกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเมืองมีความเปลี่ยนไปในทางที่ทำให้เกิดคำถาม ก่อให้เกิดลักษณะของหลักนิติธรรมแบบไทยที่มีลักษณะเฉพาะ หลักนิติธรรมแบบไทย ได้กลายเป็นการผสมผสานรูปแบบลักษณะอันชำรุดทรุดโทรมของระบบกฎหมายจากการสืบทอดมรดกของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่เคร่งครัดต่อการบังคับใช้กฎหมายเฉพาะเมื่อรัฐและผู้เกี่ยวข้องกับรัฐได้ผลประโยชน์ (1) หลักนิติธรรมแบบไทย เอื้อให้เกิดการผลักดันให้สถาบันชนชั้นนำเป็นอำนาจหนึ่งในระบบการเมืองไทย (2) หลักนิติธรรมทำให้แวดวงนิติศาสตร์ไทยถูกเชิดชูในฐานะอันสูงส่งเกินจริง และการตรวจสอบถ่วงดุลกระทำได้อย่างยากลำบาก

ผลกระทบที่เกิดจากการเดินบนเส้นทางนิติธรรมที่เห็นได้ชัด คือการใช้อำนาจรัฐจะมีแนวโน้มเป็นการกระทบกระเทือนสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยเฉพาะต่อบุคคลผู้อยู่ในสถานะรอง (subaltern) และบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นศัตรูต่อความมั่นคงของชาติ ตัวอย่างเช่น การรื้อไล่ที่อยู่อาศัยของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นป่า การที่นักกิจกรรมถูกรุมทราวยโดยไม่สามารถหาผู้กระทำความผิด การอุ้มหายครั้งแล้วครั้งเล่า ฯลฯ ทั้งหมดทั้งหมดสัมพันธ์กับปัญหาใหญ่ที่สำคัญที่สุดคือ เมื่อเลือกบนทางเดินนิติธรรม สังคมไทยจะปราศจากกลไกในการจำกัดอำนาจรัฐให้มีมาตรฐาน จนทำให้สิทธิของประชาชนถูกคุกคามได้ง่าย

ลักษณะดังกล่าวอาจกลายเป็นตรรกะที่ยืนยันแย้งว่าระบบกฎหมายของไทยได้มาตรฐานสากลแล้ว แต่ปัญหาอยู่ที่การบังคับใช้ ทำให้รัฐธรรมนูญจึงเขียนอย่างสง่างามแต่ให้ความหมายที่กันตรงข้ามกับความเป็นจริง ซึ่งอาจมองในแง่ที่อาจคิดว่าเป็นการโฆษณาชวนเชื่อของรัฐหรือไม่ หรืออาจเป็นการพูดอย่างทำอย่าง (hypocrisy) จนกลายเป็นลักษณะทางกฎหมายและการเมืองประจำชาติ หรือเป็น Doublespeak หมายถึงศัพท์สำนวนที่มีความหมายตรงข้ามกับตัวอักษร เช่น การปกป้องรัฐธรรมนูญหมายถึงการรัฐประหารฉีกรัฐธรรมนูญ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

การศึกษาในประเด็นดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาผลของ “หลักนิติธรรมแบบไทย” ต่อระบบกฎหมายและการเมืองภายหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2549 โดยเป็นการศึกษาลักษณะ “หลักนิติธรรมแบบไทย” ในการปาฐกถาเรื่อง “นิติรัฐอภิสิทธิ์และราชานิติธรรม ประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาของ Rule by Law แบบไทย” เพื่อเป็นการแสดงออกถึงการตั้งคำถามหลักนิติธรรมต่อระบบกฎหมายไทยภายหลังการรัฐประหารในปี พ.ศ. 2549 ที่ให้ความสำคัญในการวิเคราะห์ทางชนชั้น และมิติทางอุดมการณ์ โดยเป็นการตั้งประเด็นทางการศึกษาในมุมมองทางรัฐศาสตร์ที่ต้องการตั้งคำถามกับลักษณะเฉพาะในบางแง่มุมของแวดวงนิติศาสตร์ โดยไม่ได้ต้องการรื้อถอนความศักดิ์สิทธิ์ในทางนิติศาสตร์แต่อย่างใด และไม่ได้เป็นงานที่ตั้งประเด็นที่วิเคราะห์เชิงเทคนิคทางกฎหมาย ดังนั้นถ้อยงานที่เป็นในลักษณะมุมมองที่เป็นข้อโต้แย้งในด้านอื่นๆ เช่น การช่วงชิงพื้นที่ทางความคิดในทางประวัติศาสตร์ของของนักกฎหมายในแต่ละอุดมการณ์ น่าจะช่วยค้นพบข้อคิดเห็น และจะช่วยเติมเต็มประเด็นในการวิจัยในครั้งต่อไปได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กฤษณ์เพชร โสมณวัตร. “การประกอบสร้างอำนาจตุลาการในสังคมไทยสมัยใหม่.” ดุษฎีนิพนธ์
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2562.
- กมลวรรณ ชื่นชูใจ. (2563) ความคิด “ปีศาจ”: นิติราษฎร์, พรรคอนาคตใหม่, กับการสร้างการเมือง
แห่งความหวัง: CMU Journal of Law and Social Sciences. ปีที่ 13 ฉบับที่ 2 (2020):
กรกฎาคม - ธันวาคม 2563
- ธงชัย วินิจจะกุล.(2563) ปาฐกถาพิเศษ ป่วย อังภากรณ์ ครั้งที่ 17 เรื่องนิติรัฐอภิสิทธิ์ ราชบัณฑิตย
ประวัติศาสตร์ภูมิปัญญา rule by law วันที่ 9 มีนาคม 2563 ณ หอประชุม
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รังสิต.
- ประมุข บัณฑุกุล และศิวัช ศรีโสภากุล.(2560).บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญท่ามกลางความขัดแย้งทาง
การเมือง.วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต.มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ปิยบุตร แสงกนกกุล.(2562).ศาลรัฐประหาร : ตุลาการ ระบอบเผด็จการ และนิติรัฐประหาร:
กรุงเทพฯ.ฟ้าเดียวกัน
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์.(2558).ด้วยกฎหมายและอุดมการณ์.กรุงเทพฯ.shine publishing.
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์ (2564) ประวัติศาสตร์ความคิดนิติปรัชญา. กรุงเทพฯ. อานกฎหมาย
- Jackson, Peter A. “The Thai Regime of Image.” Sojourn: Journal of Social Issues in
Southeast Asia 19, no. 2 (October 2004): 181-218.
- Bourdieu, P. (1995). **Outline of a Theory of Practice.** (R. Nice Trans.). Cambridge: Cambridge
University. (Original work published 1977)
- Ran Hirschl, “The New Constitution and the Judicialization of Pure Politics
Worldwide,”Fordham Law Review 75, 2 (2006) :721-53; Ran Hirschl, The
Judicialization of Mega-Politics and the Rise of Political Courts,” Annual Review of
Political science 11 (2008) :93-118